

הַתְּחִלָּה

חֲדָשִׁי וְחוֹשֵׁי הַשָּׁנָה בְּרָאִי הַקְּבֵלָה וְהַחֲסִידוֹת

על פי דברי הרב יצחק גינזבורג

לפי הקבלה האדם השלם ניחן בשנים-עשר חושים, המקבילים ל"ב חודשי השנה ול"ב השבטים. כל גליון מוקדש לחוש של החודש הנוכחי ומסביר כיצד לפתחו.

ניסן: חוש הדיבור

הדיבור כתכונת המנהיג

הדרך הטובה ביותר להבין את החושים היא להעזר במערכת מקבילה נוספת: שנים-עשר השבטים, צאצאי יעקב אבינו המייצגים את הבחינות השונות בעם ישראל.

השבט של חודש ניסן הוא שבט יהודה. אף שיהודה לא היה הבכור לבית יעקב אבינו, הוא ניחן באופי המנהיגות ביותר. תכונה זו עברה בירושה לצאצאיו: שבטו הפך להיות השבט המוביל במדבר, נשיאו היה הראשון להעלות קורבנות במשכן, ולימים יצא ממנו המלך החשוב ביותר - דוד המלך, שמזרעו נועד לבוא המשיח, "משיח בן דוד". מסיבות אלו, יהודה מגלם את כח המלכות והמנהיגות (אכן, א' ניסן מכונה "ראש השנה למלכי ישראל").

הקבלה בין יהודה לחוש הדבור מלמדת כי דיבור מתוקן קשור במנהיגות. אכן, תכונתו העיקרית של המנהיג היא כח דיבורו (עד כי אחד הכינויים למנהיג בתלמוד הוא 'דָּבָר'). מנהיג יודע לבטא במלים את רחשי החברה, וכן להשפיע במלותיו על מעשיה. הוא יודע לשאת דברים באופן שמדבר אל לבם של האנשים באשר הם שם, אך גם באופן המרומם אותם. בהיותו מופקד על אנשים המציינים לדבריו הוא גם המתדמה ביותר לריבון העולם, הבורא בדיבורו מציאות. בהרחבה, ניתן לומר שכח הדיבור מבטא את הפן המנהיגותי של כל אחד ואחת מאתנו. בדיבור אנחנו מביעים את רצוננו ומטביעים אותו על המציאות. כל אחד צריך לפתח במידת מה את הכושר המנהיגותי שלו ודבר זה צריך לבוא לידי ביטוי בתיקון דיבורו (בהקשר ל"הגדת לבנך", הרי שכל הורה הוא בבחינת מנהיג הזקוק לכושר דיבור טוב מול ילדיו).

הודאה והנהגה

מה יכול יהודה ללמדנו אודות אופיו של הדיבור המנהיגותי המתקן?

מקובל לדבר על חמשה חושים לאדם, כאשר רבים אוהבים להשתעשע עם המחשבה אודות חוש ששי. אולם לפי הקבלה האדם השלם ניחן בלא פחות משנים-עשר חושים! שנים-עשר החושים מקבילים לשנים-עשר חודשי השנה, לפי הסדר. אנו רגילים לחשוב על תשרי בתור החודש הראשון בשנה, אולם לפי התורה החודש הראשון הוא בעצם ניסן, חודש האביב וההתחדשות, עליו נאמר "החדש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (שמות יב, ב). והחוש של חודש ניסן, הראשון שיש לפתחו, הוא **חוש הדיבור**.

מה פירוש חוש דיבור? נקדים ונסביר שבמונח 'חוש' אין הכוונה רק לאמצעי חישה כמו חושי השמיעה, הראיה וכדומה. בעולם המונחים הקבלי, חוש פירושו זיקה, משיכה או כשרון לדבר מה, היכולת לחוש את טיבו של משהו ולהביעו היטב. להיות בעל חוש בדיבור אם כן זה לדעת לְדַבֵּר בצורה נכונה וזורמת, להרגיש מה ראוי לומר בכל מצב וכיצד לומר אותו. זהו החוש הראשון משום שהוא מאפשר לנו להביע עצמנו ובכך לבטא את מכלול חושינו-כשרונותינו.

הקשר בין חוש הדיבור לחודש ניסן ניכר בכך שבניסן חל חג הפסח, שהמצווה העיקרית בו היא "והגדת לבנך" - סיפור יציאת מצרים לילדים באופן המותאם להם. המלה 'פסח' נדרשה בקבלה כאומרת "פָּה-סָח", כלומר פֶּה מדבר, שכן יעודו הוא תיקון הדיבור (הנצחון על פרעה, "פָּה-רָע"). העובדה שלכל אורך פסח אנו נדרשים להמנע מאכילת חמץ מצטרפת אף היא לזיכוכ הפה, שבאופן עקיף מתקן את הדיבור.

מה הן תכונותיו של חוש הדיבור המפותח וכיצד רוכשים אותו?

אם המלך אינו מרגיש שמצד עצמו הוא כאחד האדם - פשוט, פגיע ופגום - הוא מאבד יכולת להזדהות עם עמו ולהשפיע עליהם.

גילינו את סוד הדיבור המתוקן: הוא נוסד על היכולת להודות בטעות או בחטא. לפני שמרימים את הקול בסמכותיות, לפני שמתנסחים ברהיטות, לפני שלומדים את רזי הטיעון והשכנוע, יש לדעת להתוודות ולהתנצל, להרגיל את הפה לומר 'טעיתי' ברגע שמתגלה הטעות. מסיבה זו אומר היהודי כל יום "אשמנו, בגדנו, גזלנו, דיברנו דופי..." וכך עובר על עשרים ושתיים אותיות הא"ב המרכיבות את הדיבור. ההכרה בפגמינו וההודאה עליהם אינה מחלישה את כחו של המנהיג אלא להפך - עושה אותו ראוי לו.

לאחר סיפור מכירת יוסף, ולפני קורות יוסף במצרים, מקדיש ספר בראשית סיפור שלם, לכאורה בלתי רלוונטי להשתלשלות האירועים המרכזית, לקורותיו הפרטיים של יהודה. מתואר כי נולדו לו שני בנים רעים שנישאו בזה אחר זה לאשה בשם תמר, אך במהרה מתו בשל חטאיהם. יהודה מבטיח לתמר את בנו השלישי, אך למעשה אינו מתכוון לתת לה אותו מחשש שגם הוא ימות. תמר מחליטה להתחפש לזונה, מפתה את יהודה ומתעברת ממנו. כאשר הוא שומע שכלתו בהריון הוא מצוה שיוציאו להורג, אך היא שולחת לו סימנים המוכיחים כי הוא בעצמו אב הילד. בראותו את הסימנים אומר יהודה "צדקה ממני" ומבטל את גזר הדין.

הצהרתו הדרמטית של יהודה היא נקודת המפנה בחייו.

לאחר שהיה שותף למכירת יוסף ולהונאת אביו, לאחר שניסה להונות את תמר והתפתה למי שדימה בעיניו לזונה, הוא עוצר, מתחרט ומתוודה. בהודאתו, שב יהודה אל טבעו האמיתי, המשתקף בכך ששמו נגזר משורש **הוד**. היפוך זה מסביר את מעשה ההקרבה העצמית שהוא עושה מאוחר יותר, בהתנדבו להפוך לעבד יוסף כדי שבנימין ישוב לאביו, המהווה תיקון לעוול שעשה לאבא. נציין כי יותר מאוחר מפגין דוד המלך את אותה תכונה, כאשר מול תוכחתו של נתן הנביא אומר מיד "חטאתי לה" (בניגוד לשאול, שכאשר מוכיחים אותו מתחמק ומחפש תירוצים בטרם מודה בטעות).

כדי לדעת לדבר צריך לדעת לשתוק

למעשה, יש שלב בתיקון הדיבור הקודם להודאה - השתיקה, הפסקת הדיבור הבטוח בעצמו ממנה נולדת ההודאה. "כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה" (משנה אבות א, יז): השתיקה משיבה אותנו לגופנו, להיותנו בני תמותה כמו כל הבריות.

והנה, מלה נרדפת לפועל שתק היא **חש**, שורש המלה **חוש**. כאשר אדם חש מלדבר הוא מתחיל לחוש את עולמו הפנימי ונעשה פתוח לתקנו. תיקון החושים כולם מתחיל בחכמת השתיקה.

אנו מוצאים ששני האישים המלכותיים והמנהיגותיים ביותר בתנ"ך, יהודה ודוד, לא אופיינו בכך שהיו מושלמים אלא בכך שהיו מסוגלים להודות בפגמיהם. התנ"ך בכלל מתבלט בכך שאיננו כתוב ברוח ה'ביוגרפיות הרשמיות' המייפות את מעללי מנהיגים, אלא חושף את חולשות גיבוריו. הסיבה היא שהעיקר לפי התורה איננו השלמות - הרי "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז, כ) - אלא ההודאה באי-השלמות. לפי החסידות, תכונת המלכות צריכה לשאת בקרבה שני הפכים: כלפי חוץ עליה לדעת להתנשא, ללבוש סמכותיות ולהשמיע דבריה בקול רם, אך כלפי פנים עליה להיות חדורת שפלות רוח.

✉ לתגובות: hitchadshut@gmail.com

✉ דפי "התחדשות" באינטרנט: chodesh.blogspot.com

www.pnimi.org.il להזמנת ספרים וקלטות 1-700-700-966
מידע על שיעורים 03-9607117

לזכות גדי בן גרשון, לרגל יום הולדתו לאריכות ימים ושנים טובות